

ŻYCIE I TWÓRCZOŚĆ BOLESŁAWA PRUSA Z PERSPEKTYWY 100 LAT
KONFERENCJA NAUKOWA ZORGANIZOWANA W 100-LECIE ŚMIERCI PISARZA
NAŁĘCZÓW, 13–16 CZERWCA 2012 ROKU

W DNIACH OD 13 DO 16 CZERWCA 2012 roku odbyła się w Nałęczowie, w gmachu Centrum Szkoleniowo-Wypoczynkowego „Energetyk”, konferencja naukowa poświęcona życiu i twórczości Bolesława Prusa, zorganizowana przez Katedrę Literatury Realizmu i Naturalizmu Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II oraz Zakład Literatury Pozytywizmu i Młodej Polski Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Konferencję objął swym patronatem Burmistrz Nałęczowa, Pan Andrzej Roman Ćwiek. W czasie czterodniowej sesji wygłoszonych zostało 45 referatów. Swoje prace prezentowali badacze rekrutujący się z 20 ośrodków uniwersyteckich, zarówno krajowych, jak i zagranicznych. Trójka prelegentów reprezentowała Instytut Badań Literackich PAN, jeden – Bibliotekę Publiczną m. st. Warszawy.

Pretekstem do podjęcia kolejnej refleksji badawczej nad różnymi aspektami twórczości Prusa stała się setna rocznica śmierci autora *Lalki*. Istotnym wymiarem konferencji było ukazanie, że najwybitniejszy pisarz polskiego pozytywizmu niezmiennie wzbudza zainteresowanie wielu interpretatorów, którzy odkrywają nieznane bądź poszerzają dotychczasowe horyzonty poznawcze jego dzieł.

Konferencja w Nałęczowie była również okazją do uczczenia pamięci, związanego ze środowiskiem Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, prof. Stanisława Fity, zmarłego w 2011 roku wybitnego znawcy twórczości pozytywistów, w tym szczególnie Bolesława Prusa i Elizy Orzeszkowej. Postać prof. Fity oraz jego dorobek naukowy przedstawił podczas otwarcia konferencji Prodziekan Wydziału Nauk Humanistycznych KUL prof. Wojciech Kaczmarek. W trzecim dniu sesji, 15 czerwca, w pierwszą rocznicę śmierci autora *Pozytywisty ewangelicznego* posiedzenie rozpoczęto od chwili ciszy i krótkiej modlitwy w intencji zmarłego badacza.

Obrady miały charakter plenarny i zostały podzielone na osiem sekcji tematycznych. Ponieważ Prus zawarł w swojej twórczości syntezę wszystkich najistotniejszych problemów, jakie nurtowały świadomość kulturalną dziewiętnastowiecznej europejskiej nowoczesności, rzeczą konieczną wydało się ponowne rozpatrzenie zarówno

artystycznej strony dorobku pisarza, jak i jego poglądów na najrozmaitsze dziedziny życia, nauki i sztuki. Poszczególne sesje obrad konferencyjnych odślaniały analizy literaturoznawcze, skorelowane z odczytaniem Prusa, uwzględniając płaszczyzny: filozoficzną, socjologiczną, psychologiczną, jak również nauki ścisłe i przyrodnicze, a więc matematykę oraz fizykę czy biologię. W toku licznych rozpraw i dyskusji ukazano nie tylko zainteresowania i pasje twórcy, jego wszechstronną orientację w przedmiotach wymienionych dyscyplin, ale także przybliżono długotrwałe dążenia Prusa do zaspokojenia młodzieńczych marzeń, by zostać profesjonalnym uczonym.

W pierwszym dniu konferencji dyskutowano o stosunku Prusa do postaci „obcych” – narodu czeskiego, Rosji i Rosjan. Podjęto także refleksję nad charakterem relacji twórcy z Galicją i szczególnie mu bliskim Nałęczowem. W kolejnych dniach wiele miejsca poświęcono samej postaci Prusa oraz dziewiętnastowiecznej i współczesnej recepcji twórczości pisarza. W centrum rozważań znalazło się w tym kontekście zagadnienie pasji poznawczych Prusa, a mianowicie jego dociekanie prawdy o świecie i człowieku, otwieranie się na postęp i nowoczesność. W nurcie tym dostrzeżono możliwości zupełnie nowych odczytań twórczości pozytywisty; ukazano między innymi dzieje Prusowskiej maszyny do pisania, a także poglądy twórcy na temat techniki filmowej i fotografii. Przybliżono również i poszerzono różne fizyczne, psychologiczne i filozoficzne motywy obecne w twórczości pisarza oraz przedstawiono portret Prusa widziany oczami publicystów „Roli” i Czesława Miłosza. Autor *Lalki* został zaprezentowany jako człowiek o nieprzeciętnej wyobraźni, jednostka poszukująca i walcząca o postęp, obywatel nowoczesnego świata.

U podstaw konferencyjnych dyskusji stało pytanie znajdujące się w tytule referatu prof. Józefa Bachórze: „Dlaczego Prus?” Z jednej strony, wybitny znawca literatury drugiej połowy XIX wieku zapytał o źródła fascynacji twórczością Prusa, o powody, dla których od ponad wieku nieustannie bada się jego pisma, z drugiej strony, pytanie to zostało rozszerzone o kwestię: dlaczego współcześnie Prus nie jest pisarzem należycie docenianym, czytany chętnie przez młode pokolenia? Dlaczego czytelnicy uważają dzieła pozytywisty za trudne i niezrozumiałe i wreszcie, dlaczego dorobek pisarski Prusa wydaje się obecnie marginalizowany na krajowym rynku wydawniczym? Dyskusja prowadzona w sposób merytoryczny i rozważny – uwzględniająca odmienność spojrzenia oponentów – nie przyniosła jednoznacznych rozstrzygnięć. Nie było to jednak jej celem. Przede wszystkim można było osiągnąć większe zrozumienie wzajemnych stanowisk i wymienić poglądy.

Na konferencji w Nałęczowie nie tylko scjentystyczny wymiar twórczości Prusa stał się obiektem kolejnych badawczych eksploracji. Przedmiotem kilku referatów były również obecne w dziełach Prusa motywy mistyczo-religijne. Analizom poddano zarówno zjawiska paranormalne w twórczości pisarza, jak i zagadnienia związane ze stosunkiem Prusa do osobowego Boga, wiary, nawrócenia i potępienia. Rozważania nad tą tematyką zmierzały do obalenia obiegowych opinii, utrwalanych przez dziesięciolecia przez szkolnictwo PRL-u, że autora *Lalki* należy utożsamiać wyłącznie z modelowym przedstawicielem swojej epoki, pokładającej bezgraniczne zaufanie

w ludzkim rozumie, ignorującej natomiast pierwiastek duchowy w człowieku. Tymczasem twórczość Prusa wymyka się utrwalonym w wielu środowiskach schematom i zawierając motywy ogniskujące się wokół tematyki niedostępnej poznaniu empirycznemu, pozwala się odczytywać także w kontekstach teologicznych.

Zorganizowana w Nałęczowie konferencja prusologiczna, która zgromadziła najważniejszych badaczy Prusa z całego kraju, pozwoliła na podsumowanie stanu badań oraz pomogła określić, które z zagadnień są jeszcze niedostatecznie zbadane. Wielkie konferencje mają to do siebie, że obok tego, co dzieje się w ramach wypracowanego od dziesiątków lat sympozjalnego rytuału – wygłaszania referatów, prowadzenia dyskusji są także okazją do spotkań mniej formalnych. Te zaś owocują często nieoczekiwanymi inspiracjami, pomysłami, wymianą informacji. Zgromadzenie w jednym miejscu i czasie tak znacznego i zróżnicowanego, z punktu widzenia zainteresowań, warsztatu badawczego, zastępu historyków literatury drugiej połowy XIX wieku, a szczególnie zajmujących się dochodzeniem prawdy o Prusie – pozwala mieć nadzieję, że naukowe rezultaty tej konferencji znajdą kontynuację w nowych badaniach nad twórczością autora *Lalki*.

ks. Grzegorz Głąb